DR. ĐURO GRAČANIN

GIMNAZIJALKA MARIJA BERNARDI

Bit će svetaca među djecom
Pijo X.

„NOVA TISKARA“ VRČEK I DRUG – SARAJEVO 1937

uspomena od čas. s. Annunciate na rastanku mi je poklonila

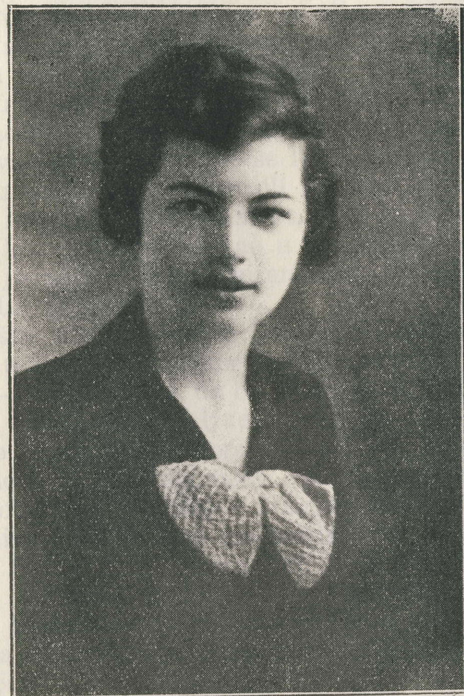
DR. ĐURO GRAČANIN

GIMNAZIJALKA MARIJA BERNARDI

Bit će svetaca među djecom
Pijo X.

„NOVA TISKARA“ VRČEK I DRUG - SARAJEVO 1937

Odobrenjem nadb. ordinarijata. — Pretiskano iz »Vrhbosne«.

Marija Bernardi.

Život izblijedi kad ga spustimo na papir kao biljke kad dospiju u herbarij i pod našim nespretnim prstima iščezava mnoga svježina i ljepota. Svakako, da me drugarice Marije Bernardi nisu toliko molile da o njoj nešto napišem, teško da bi se na to odlučio. Nije laka stvar pisati i životopise ljudi, koji su proživjeli dugi niz godina te ih uresili slavnim djelima, puno je teže istinski prikazati život, koji je utihnuo posve mlad i kod koga je — kao u cvijeća — sva ljepota bila u jednostavnosti i nijansama. A takav je bio život Marije Bernardi.

Ništa u njem bučna i naročito potresna nema. Sve je u njem tako priprosto i skromno i — izvana barem — tako obično, da bi, vjerojatno, većina životopisaca proslavljenih ljudi pronašla da se o njoj zapravo ni ne da šta napisati. Ali oči, koje su u toj skromnosti i jednostavnosti umjele zamjećivati ljepotu i otkrivati bezbrojne tragove jedne vrlo bogate duše, nisu dijelile toga mišljenja. One su pronašle u Mariji Bernardi — djevojčici, koja je umrla nenavršivši petnaest godina[1]) — vanrednu dušu i u njenim inače sasvim običnim djelima toliko savršenstva, da su smatrale potrebnim da se sve to sačuva i pobilježi.

Ovi retci ni nemaju druge svrhe. Oni ne idu za tim, da dadnu kakav iscrpiv i vremenski dotjeran životopis. Oni bi samo htjeli da saberu nekoliko dragih uspomena i što vjernije odraze mišljenje o ovoj dje-

1) Rodila se u Mostaru na svetkovinu sv. Petra i Pavla (29. juna) 1922. a umrla 18. februara 1937. Osnovnu školu pohađala je u Mostaru i Sarajevu, a gimnaziju u Sarajevu od 1933./34.

vojčici, koja je tako nezamjetno prolazila životom, a koja je tako veliku tugu uzrokovala kad je otišla, da su sva srca, koja su je poznavala proplakala za njom.

Nesebično dijete.

Tko je dakle bila Marija Bernardi?

Jedna gimnazijalka četvrtoga razreda. Jedna između onih stotina djevojčica, što ste ih sretali i što ih srećete svaki dan kod pod školskom godinom, pred početak ili po završetku nastave, prolazite pokraj ženske gimnazije u Sarajevu.

Ništa na njoj upadna ili naročita nije bilo. Nije se isticala svojom vanjskom pojavom kao kakav »upis ljepote«. Daleko od toga da bi bila ružna, ona ipak nije imala onih vanrednih fizičkih osobina, kojima neka — jako lijepa djeca — bez puno napora stiču simpatije i osvajaju srca. Vidjelo se na njoj, usprkos dosta velikom njezinom stasu, da je dijete koje još raste i razvija se i kod koga vanjština tek poprima svoj konačni izraz. Ali pod tom jednostavnom i na prvi pogled sasvim običnom vanjštinom krila se, već od najranije mladosti neobično dobra, darovita i lijepa duša.

Prve uspomene, do kojih sam mogao doći govore o njezinom dobrom i plemenitom srcu, o njezinoj skromnosti i poslušnosti; njezinoj želji za znanjem i onoj spremnosti da se da podučiti, koja će kasnije, kad pođe u školu, doći do neobično velikog izražaja.

Prava djetinja duša, bez truna oholosti, ona se nije ustručavala učiti na sat od svoje mlađe drugarice, koja je to slučajno prije nje bila znala. Volila se igrati kao i druga djeca, no u nečem se već razlikovala od njih. Nije znala za sebičnost, koja je tako česta kod male djece i od koje zapravo potječu sve njihove mane. Već tada je ona umjela pustiti najmiliju igru, samo da mogne poslušati svoju mamu.

»Stanovala sam, piše jedna njezina drugarica, blizu nje. Pa kako još nismo ni jedna ni druga išle u školu, svaki dan smo se skupa igrale. Uvijek mi je pri tom bila primjer. Često bi je mama zvala da nešto kupi, i ona je, premda smo se najljepše igrale, onaj čas otrčala kući. Nikad nisam iz njezinih usta čula »neću« ili »ne mogu«. Sa svakim je lijepo govorila. Bila je vrlo uljudna. A pored svih tih vrlina nije nimalo bila škrta. Njezine su igračke bile više kod mene nego kod nje. Nikad nije za njih upitala, dok se ja nisam sjetila da joj ih vratim. Bila je vrlo dobra.«

Ova dobrota male Marije nije bila nimalo proračunana. Nije ona bila velikodušna samo prema svojim drugaricama, od kojih se, naravno, mogla nadati da će joj dobro vratiti dobrim. Ne. Ona se takvom pokazivala i prema siromacima, kako ćemo kasnije vidjeti, dapače i prema životinjama. Još kao posve malo dijete — potaknuta milosrđem — donijela je jednom kući neku gladnu i zapuštenu mačkicu, koju je negdje na cesti našla. Htjela da je spasi od smrti i sve je činila da se oporavi. Zbog nje je zapuštala svoje igračke, svoje lutke, koje je inače vrlo volila i došla dapače na misao da se odriče velikog dječijeg veselja — sladoleda — pa da njime mačku obraduje! Kad je mačka konačno uginula Marija je za njom plakala i puno se žalostila. Bilo joj je sigurno teško što mace nema, a možda još više što je neočekivano izgubila dragi predmet svoje dobrote.

No ta prva dječija žalost bit će doskora nadoknađena novim radostima, kad pođe u školu.

Odlična i uredna učenica.

Škola dakako nije za djecu samo izvor veselja, nego i tuge i straha. Za Mariju Bernardi ona će prije svega biti uzrok sreće, a ujedno i područje na kome

će ona najviše razviti sposobnosti svoga uma i dobrotu svoga srca.

Vrlo darovita, puna ljubavi i želje za znanjem, ona će uživati u učenju. Škola će joj brzo postati neobično draga i ona će biti prva učenica koliko svojim učenjem toliko i svojim vladanjem. Njezina učiteljica osnovne škole u Zavodu sv. Vinka u Sarajevu izrazuje se o njoj najpohvalnije. Bila je, kaže ona, uzor-učenica. Uvijek spremna za odličan odgovor, uvijek pažljiva i ozbiljna.

Te iste osobine pokazuje ona i u gimnaziji već od prvog razreda. Odmah upada u oči njezina velika darovitost, njezin mar i neobično velika urednost u čitavom školskom radu.

Bila je, posve očito, veliki talenat, no za razliku od mnogih talentiranih đaka ona se nikada nije zanosila svojim sposobnostima. Nikad nije računala s time »da joj je lako naučiti« i da zbog tog ne treba ni pogledati koje zadaće kod kuće. Ona je u školskim dužnostima gledala prve i najvažnije svoje dužnosti. Dešavalo se više puta da bi počela učiti odmah kad bi došla iz škole. A kad joj je jednom takvom prilikom mama rekla da ide najprije objedovati, ona je odvratila: »Ti samo govoriš da idem jesti!« A ipak, nije ona bila nikakav isposnik. Volila je jesti, pa i obilno, jer je kao i svaki mladi organizam ćutila potrebu za hranom.

Po sebi je razumljivo da je i ona, kao i svaki đak, znala kadgod osjetiti teškoću i tvrdoću novog gradiva, pa joj se događalo da je dobila i slabiju ocjenu od petice. Uza sve to, općenito uzeto, većinu je predmeta odgovarala jako dobro, većinom za odličan i to ne »slučajno« nego jer je temeljito sve zadaće učila. Bila je vrlo savjesna i značajno je, da je ona jedina, u jednom predmetu, između više stotina učenica, stalno kroz tri godine i to na svim pojedinim odgovorima dobivala posve čistu

peticu. Znak je to, bez sumnje, vrlo odlučne volje, koja je udivljenja vrijednom ustrajnošću umjela pobjeđivati sve one dječije i mladenačke hirovitosti, koje se protive sustavnom i ozbiljnom radu.

Odlučnost volje pokazivala se i u njezinoj velikoj urednosti. Imala je duboki smisao za red i provodila ga je silnom dosljednošću. To se vidjelo i po njezinom načinu učenja kao i po redu u njezinim tekama i knjigama. Njezine domaće zadaćnice ne nose gotovo nikakvih mrlja, pogrešaka ili križanja. Pa i one, štoviše, u kojima je djeci naročito teško sačuvati urednost zbog tog što sadržavaju riječi ili gramatiku stranih jezika, kod nje su posve čiste. U njezinoj teci za francusku gramatiku treba preći cio niz stranica pa da čovjek otkrije jednu jedinu nezamjetno ispravljenu pogrešku. A i po drugim njezinim tekama sve je vrlo čisto, dotjerano i ispisano rukopisom, kojim bi se i mnogi odrasli mogao ponositi. Čovjek se upravo pita otkud jednom djetetu toliko smisla, a istodobno i nutarnje snage, da ovako stalan i uzoran red održi u svom školskom radu.

Susretljiva drugarica.

Kraj svih tih svojih sjajnih osobina, Marija je bila posve skromna i ponizna, a to također nije nimalo beznačajno.

Školski je život po sebi izložen brojnim napastima a nadasve sebičnosti i umišljenosti. Borba za uspjeh učini kadgod od đakâ velike egoiste i malo ih je koji se posve umiju oteti duhovnoj škrtosti, čuvanju za se svoga znanja. Kod Marije ni traga tome. S nekom duhovnom nadmoćnošću i pravim duhovnim gospostvom ona dijeli, bez imalo žalenja, rezultate svoga rada i svojih sposobnosti. Nigdje se dapače veličina Marijine duše ne pokazuje tako snažno kao u ovom pomaganju svojih drugarica.

Daleko od tog da bi ljubomorno i zavidno čuvala svoje znanje za se, ona je sretna bila da ga može s drugima dijeliti. S nevjerojatnom požrtvovnošću ona se čitava stavljala na raspolaganje svojim drugaricama, puštala da je ispituju, podučavala ih u školi i kod kuće, kao da bi bila neka sveopća besplatna instruktorica. Nema riječi, kažu njezine drugarice, kojima bi se u tom pogledu mogla izreći dobrota Marijina. Bila je dobra i uslužna do skrajnih granica. Svakoj svojoj drugarici željela je da izađe u susret. I jer je svima htjela da pomogne, jednu je od svojih teka — neobično cijenjenu — u tri primjerka pisala samo zato, da je može posuđivati onima koje nisu stigle da napišu ili su zbog bolesti izostale od škole. Ta je teka išla od ruke do ruke, a Marija se sva radovala što može tim načinom dobro činiti.

Toliko oduševljenje za teke a još više stalna potraga za znanjem jedne učenice bili bi sposobni da zavrte pameću i uzohole i najbolju od njih. Marija se međutim zbog svega toga nije nimalo uznijela. Tumačila je, kažu njezine drugarice, kao kakav profesor, a usprkos tome sačuvala je posve skromnost poniznog djeteta. Ne samo da se nikad nije oholila, što je najbolja učenica, nego je što više nastojala da svoju vrsnoću potisne u pozadinu, ako bi slučajno odveć došla do izražaja. Kad sam je jednom — priča jedna njezina drugarica — zapitala koju je ocjenu dobila iz njemačkog, ona je prešla preko toga, jer je dobila odličan i rekla da sam i ja tu istu ocjenu zaslužila, premda je ona uvijek znala bolje od mene. Jedna druga pripovijeda: »Lanjske godine, kad je sama prošla s odličnim u svom razredu, ja sam je srela i upitala s kakvim je uspjehom završila razred. Odgovorila je samo: »hvala Bogu« i nije htjela reći da ima odliku. Nije se hvalila svojim znanjem. A naprotiv, bilo joj je uvijek stalo do tog, da druge ohrabri i osokoli lijepim riječima.

Prijaznost u požrtvovnosti.

Biti dobrim prema drugima to mnogi umiju, no zaodijevati stalno svoju dobrotu u prijaznost to je svojstvo samo rijetkih duša. A Marija se u tom naročito odlikovala. Ne samo da se u svojoj dobroti pokazivala neobično požrtvovnom, nego je nastojala da njezina dobra djela i po svom vanjskom izgledu budu ugodna onima koji su ih primali.

Dok bi se učenice, — priča jedna njezina drugarica, — za vrijeme odmora zabavljale i igrale, ona je išla od klupe do klupe i pokazivala onim učenicama, koje nisu stigle kod kuće naučiti. Više puta sam joj govorila da ostavi drugarice kojima je pokazivala, jer je to gnjavaža i da ide prošetati, ali ona nikad to nije učinila, nego mi je rekla, da joj nije teško drugom dobro činiti. I to je na me toliko djelovalo da sam i ja ostala uz nju dok nije bila gotova.

Šta znači na ovaj način oduzimati sebi odmor i žrtvovati se bez prestanka za druge lako je razumjeti. Neprekidno napeta pažnja, ako traje više sati uzastopce silno umara, a ponekad i zanesviješćuje čovjeka. Mariju međutim to nije nimalo plašilo. Ona je gorila željom da drugima dobro čini i u tom svom zanosu na sve je zaboravljala.

Ali još je značajnije da je Marija kod svih ovih napora bila uvijek prijazna i ljubezna. I odraslom je čovjeku naravno da postane nestrpljiv kad jednu te istu stvar mora više puta ponavljati. Kod Marije se to nije događalo. Ona je dopuštala da se je po više puta pita istu stvar i svaki put je ju s najvećom strpljivošću i jednakom ljubeznošću tumačila. Događalo se, kažu njezine saučenice, da bi po više puta kojoj slabijoj učenici tumačila istu zadaću, da bi raznim učenicama, isti matematski zadatak uzastopce deset puta protumačila. Kako je to bivalo prilično često, učenice su se na to pomalo privikavale i, na koncu,

nije u tom bilo za njih ništa neobična. Ali što ih je uvijek zapanjivalo i čudilo to je bila strpljivost i još više srdačnost, kojom je ona to činila. Nikad se na njezinom licu, kažu drugarice, nije moglo primijetiti da bi joj to opetovanje i beskrajno tumačenje postalo mrsko. »Ponovila bi sto puta, veli jedna, a da se ni najmanje ne naljuti«.

Junaštvo u požrtvovnosti.

Već sama ova strpljivost odaje dušu vanredno hrabru. No to još nije sve. Marija se znala žrtvovati i onda, kad je to bilo posebno teško i mučno, i onda kad se narav žrtvi najviše opire.

Kad bi u školi iza tumačenja »nastupila opasnost« da dođe do ispitivanja, — što su za đake najneugodniji momenti — ona bi — da spasi drugarice — javila se da će odgovarati novo gradivo. Imala je snage da primi i podnosi najraznoličnije neugodnosti. Puštala je drugima da je smetaju pri poslu i pri odmoru.

Stanovala je, kaže jedna njezina saučenica, blizu mene. Zato, kadgod nisam bila u školi, otišla bi k njoj da mi pokaže šta smo učili. Često puta sam je i iz kreveta digla. Naime ona je učila navečer, a ujutro bi malo dulje spavala. Nimalo mi to nije zamjeravala. Ustala bi i odmah mi pokazala što sam željela. — Jednom sam k njoj došla s istom namjerom. Pokazala mi je prvo matematiku. Ja sam sjela i prepisivala, a ona je učila vjeronauku. Kad sam završila i molila je da mi i druge predmete pokaže, ona je pustila svoju knjigu i spremno udovoljila mojoj želji.

Tko je davno ostavio školske klupe, taj možda u ovome neće vidjeti ništa vanredna. No đaci i učenice, koji znaju šta znači poklanjati kome i pô sata dopodne, kad je popodne škola, razumjet će ovo jako

dobro. Nije to samo požrtvovnost, to je i junaštvo u požrtvovnosti.

Junakinjom se Marija pokazivala i u drugim zgodama.

Za vrijeme velikog raspusta — priča jedna njezina saučenica — ja sam imala popravak iz našeg jezika. Kako je Marija znala da ja nisam marljiva, dolazila mi je svaki drugi treći dan, zadavala mi pomalo iz gramatike iz svoje teke, analizirala sa mnom štiva, te smo ja i ona skupa prešle cijelo gradivo do 27. augusta. I ja sam, zahvaljujući njoj, sretno položila svoj ispit. — Tako Marija nije žalila truda, za vrijeme strašnih ljetnih vrućina, oblaziti jednu slabiju, a usto ne preveć marljivu drugaricu da je podučava. I to bez ikakve nagrade, bez plaće, bez ikakva drugog poticaja osim vlastite dobrote. Kakva li mora da je bila širina te dobrote, koja je s toliko sućuti obuhvatila i nemar drugarice i sve one teškoće koje je trebalo nadvladati da se ovakovo djelo do kraja izvede!

Druga jedna učenica kaže: »Kad sam je lani zamolila teku od fizike, odmah mi je ju dala. A kada sam poslije htjela da joj je vratim, nije htjela da je uzme, nego mi je rekla da je zadržim kod sebe, jer sam imala popravak iz toga predmeta, a ona je željela da ja položim ispit«. Sve ovo dakako neće izglegati ništa onome tko ne zna kakva je muka urednu đaku dati drugome svoju teku i pustiti da mu bude ili ne bude vraćena.

Ali Marija je u svojoj požrtvovnosti znala ići još dalje: znala se odreći teke upravo onda kad joj je samoj trebala. Jednoga dana, kaže njezina jedna saučenica, zamolila sam je da mi posudi kemijsku teku i ona, premda je htjela da sama još ponovi, dala mi je ju!

Umjela je pregarati i odricati se kaošto to znadu samo osobe koje su već na velikom stupnju savršenstva. »Sjećam se, veli druga učenica, da smo jednom imali nešto izrezati iz kartona, neke geometrijske likove. Ja ih nisam izrezala i zamolila sam Mariju da mi da svoje likove, da po njima izrežem svoje. Ja sam ih stavila na klupu, a neka ih je učenica bez pitanja uzela. Ja i Marija ostale smo tako bez likova i meni je to bilo vrlo teško. Znala sam da ćemo biti ukorene, ali mi je naročito žao bilo Marije, jer je ona bila uredan đak i to bi je više tangiralo nego mene. Ali ona mi nije rekla ni jedne riječi. Dogodilo se dapače nešto što me se duboko doimilo: kad je vidila da se ja žalostim tješila me je i rekla da će i sebe i mene ispričati.«

Sigurno da ovako nastupiti u ovakovim prilikama može samo jedna potpuno junačka i doista velika duša.

Osjećajna i fina prema svima.

Požrtvovni ljudi nisu uvijek dosta osjetljivi. Kruti i neobazrivi prema sebi, oni znadu kadgod i prema drugima biti takvi. Kod Marije toga nije bilo. Ona je pokraj sve svoje hrabnosti i svog junaštva bila neobično fina i delikatna prema svakome. Izgledalo je, da prema svakom čovjeku, — zato što je čovjek — goji ono duboko nutarnje poštivanje što ga imaju samo vanredno inteligentne i plemenite duše. Svoje je drugarice, sve bez razlike nježno volila i svih se naročito doimalo što Marija — kako su govorile — »premda iz bolje stojeće obitelji, nije pravila nikakve razlike između bogatih i siromašnih«. Bila je prema svima vrlo dobra i srdačna i nije mjerila učenice po odijelu i ljepoti. Bila je s nekima i u jačim prijateljskim vezama, posebno s pok. Abinom Šunjić, ali zbog tih njezinih prijateljstava nije njezina dobrota prema ostalima bivala manja.

Požrtvovnom se uvijek pokazivala naročito prema slabijim učenicama, kojima je doista trebalo njezine pomoći. Kažu, »da nikad nije odbila ničije molbe«.

U saobraćaju s drugaricama vrlo je pazila da koju ne uvrijedi. Znala je doduše pa i češće opominjati svoje drugarice, poticati ih da budu bolje, da paze pod satom, da ne čine kakvih nepodobština, ali to je uvijek bilo tako nježno, u pola šale u pola zbilje, da se nitko zbog tog nije mogao uvrijediti. Kad je mjesto gdje se nalazila bilo dostojanstvenije, kao u crkvi, znala je to učiniti i sasvim ozbiljno, ali opet ljupko i milo.

Prije godinu dana, priča jedna od njih, sjedila sam s Marijom u crkvi. Do nas je sjedila jedna učenica iz njezinog razreda, pričala i smijala se. Marija joj je rekla: Slušaj! Nemoj pričati! A to joj je tako blago rekla, da se ona odmah umirila. Ta riječ »slušaj, nemoj pričati« bila izrečena s toliko ljubeznosti da sam se tome divila i čudila i nikad neću zaboravit onog blagog pogleda, kojim je promatrala svoju drugaricu dok joj je to govorila.

Događalo joj se, da je opominjući tako druge bila sama opomenuta od nastavnika, ali te je ukore ponizno, većinom šutke podnosila. Nekad je i zaplakala znajući da je zbog dobre stvari ukorena, ali je nastojala da svoje suze brzo otare.

Osobito se delikatnom pokazivala prema onima, koji bi nju uvrijedili ili joj nanijeli kakvu nepravdu. Nesamo da uvredu nije vraćala uvredom, nego bi znala — kad bi joj suze same udarile na oči — okrenuti glavu, da drugarica, koja je ju uvrijedila ne primijeti njezine žalosti! Bila je velikodušna u opraštanju i tako plemenita da je time često kod svojih drugarica pobuđivala udivljenje. U igri je rado popuštala onima, koje su silom htjele da imaju pravo.

Razumijevala je svačiju bol i svakoga je tješila.

Jednom pred konac sata ukorila je nastavnica zbog neurednosti jednu učenicu. Učenica, malo osjetljivija, stala je plakati. Marija je ju tješila, nimalo ne udarajući na nastavnicu, i nije otišla od nje dok je nije posve primirila.

Kao da su tuđe boli postajale njezinim bolima, tuđe brige i nevolje njezinima, ona se za druge zauzimala svom dušom. Kad sam jedanput, pripovijeda druga učenica, skrivila nešto našem kateheti u stvari školske discipline, mnoge su drugarice molile da mi oprosti. I ja sam plakala i žao mi je bilo što sam to učinila. No prekršaj je bio doista velik i kateheta se nije osvrtao na te molbe. Ali onda je Marija, kao da se o njoj samoj radi došla pred velečasnog i kao malo dijete sklopljenim rukama rekla: »Velečasni, oprostite joj! Vidite da joj je žao, a tko se kaje, oprašta mu se! Vi ste to nas učili!« Kateheta se morao nasmijati toj diplomatskoj domišljatosti Marijine dobrote i preći preko stvari.

»Pred njom se nije smjelo ogovarati«.

Za sv. Tereziju Avilsku kažu da nije nikad druge ogovarala. Svatko je mogao biti siguran, kažu njezini životopisci, da se u društvu gdje je ona bila neće proti njemu govoriti. Nešto slična pripovijedaju o Mariji Bernardi njezine drugarice.

Puna finoće i nekog dubokog poštovanja prema svakom, ona nije dala da se pred njom drugi ogovaraju. Sama nije ni o kome zlo govorila, a jednako nije dopuštala da se drugi pred njom crne. Nikad nije podlijegala napasti da svoje nastavnike ogovara, da ih proglašuje nepravednima, pristranim i slično, kao što to đaci inače umiju. A to kod nje nije bila posljedica kakve želje za dodvaranjem. Jer kaošto god je branila čast starijih, tako je pazila da se i o njenim drugaricama zlo ne govori. Značajno je

upravo, da ona nije u tome pravila nikakve razlike i da je umjela cijeniti i svoje drugarice pazeći da se i proti njima ma šta ružna ne rekne. S istoga razloga nije volila ni tužakanja. Bila je prema svakome obazriva i kad nije mogla drugog da pohvali, radije je šutila.

*

Osobito je kod mlađih pobuđivala udivljenje što je i prema njima bila puna dobrote i ljubaznosti. U školi se »klasne razlike« osjećaju više puta jače nego u životu odraslih ljudi. Prošli smo svi kroz to i znamo, kad smo bili u prvom razredu kako je četvrtoškolac bio za nas veliki gospodin i kako nas je ponekad s visoka gledao. Marija tih razlika nije poznavala. »Jedna lijepa njena osobina, kaže jedna učenica drugog razreda, bila je ta što se volila igrati s malom djecom. Kad bi god došla kod nas, uvijek bi se igrala s mojim trogodišnjom nećakinjom. Pa i sa mnom, premda sam dosta mlađa, pričala bi kao sa svojom najboljom drugaricom«. Jedna druga veli: Kad bih se s njom na ulici srela, htjela sam da je odmah pozdravim, ali ona je, iako starija, uvijek me pretekla i prva me pozdravila. Nimalo važnosti nije polagala na to što je starija od mene.

Sve je ovo znak takta, obazrivosti i nutarnjeg poštivanja što ga je ona prema ljudima imala. Dokle je međutim išla ova njezina obazrivost, svjedoči najbolje ova zgodica.

Jednom je neka učenica htjela fotografirati nekoliko svojih drugarica. Po običaju sve su tiskale i gurale da budu slikane. Jedino Marija došla je učenici koja je slikala i zamolila je da joj dopusti stati među one koje će slikati.

»Kao neka svetica«.

Marijina dobrota, požrtvovnost, hrabrost i profinjenost nisu dakako bile stvar slučaja. A nijesu

također izvirale ni iz same njezine naravi. Po svojoj naravi ona je bila živ, koleričan dapače temperamenat i sigurno da bi takva narav zanemarena ili prepuštena sama sebi, bila mogla dati i sasvim druge rezultate. Mjesto blage i ponizne djevojčice, moglo se od nje razviti umišljeno, sebično i prpošno djevojče, nepodnosivo drugaricama kao i čitavoj svojoj okolini. To se moglo desiti, a zašto ipak nije? Marijin vjerski život daje nam na to odgovor.

Ćuteći se slabom i nesavršenom, ona je već od ranih godina tražila nadnaravnu snagu što je milost daje. Rano je primila prvu sv. Pričest kao i sakramenat sv. Potvrde i to je dvoje, izgleda, bilo od velikog utjecaja na njezin duhovni razvitak. Od naravi nadarena, ona je primivši nadnaravnu inteligentnost, dar Duha Svetoga, pokazivala neobično zanimanje za vjerske stvari.

Iako je sve predmete volila i marno ih učila, ništa je nije tako oduševljavalo kao vjeronauka. Posebno se za nju počela zanimati u trećem razredu učeći je neobično rado. Pod satom vjeronauke bila je uvijek veoma pažljiva i pitala bi svaki put kad bi joj se šta učinilo nejasnim. Kad bi pak odgovarala, vazda je bila ushićena, zanešena upravo ljubavlju prema istinama o kojima je govorila. Svakome, tko je ju slušao bilo je očito da njezino oduševljenje za vjeronauku nije samo stvar razuma, nego isto toliko i volje i srca.

Kad se govorilo o duhovnim stvarima, naročito o lijepim primjerima ona je slušala stvarajući odluke. Poticala je sama sebe na dobra djela, a poticala je na njih i druge. Još u osnovnoj školi nagovarala je svoje drugarice da se za vrijeme odmora uvrate s njome u crkvu, a petkom bi znala potsjetiti ih da ne jedu mesa. Živjela je snažnim vjerskim životom i u tome također njezine drugarice ne mogu da se je dosta nahvale.

Najveća joj je radost bila sv. Pričest. Kad bi nam, — kaže jedna njezina drugarica iz osnovne škole, — časna sestra rekla da ćemo ići na sv. Pričest, ona bi se na nju pripravljala s velikim veseljem. U gimnaziji se tome jednako veselila i bila je sva sretna kad bi čula da će biti školska pričest. Pričešćivala bi se s velikom pobožnošću i nije se ograničavala samo na onih nekoliko propisanih školskih dužnosti u tom pogledu, nego je sama dosta puta pristupala Stolu Gospodnjem. Obavila je i poznatu pobožnost Srcu Isusovu pričestivši se redom kroz devet mjeseci svakog prvog petka.

Volila je također vrlo Bl. Djevicu Mariju. Molila je Gospinu krunicu, a njezinu sliku znala bi često i srdačno poljubiti. »U mjesecu maju, priča jedna učenica viših razreda, kitila je kod kuće oltarić u počast Gospi. Išla bi s drugaricama po cvijeće i najveća joj je briga bila da svaki dan promijeni vodu u cvijeću. Njezin je oltarić bio tako ukusno urešen, da ga je milina bilo pogledati. Tako je ona radila iz godine u godinu, kroz cijeli mjesec maj.«

Da ovo kod nje nije bila puka zabava vidilo se i po njezinom općem držanju a posebno po tom kako se molila i kako je shvaćala svoje stroge vjerske dužnosti. Nijedne nedjelje nije izostala od svete mise, osim kad je, pred konac života, bila zapriječena teškom bolešću.

U crkvi bi se sva pretvorila u pobožnost i pažnju. »Sjećam se, kaže jedna učenica, da je Marija bila u crkvi vrlo pobožna i da je sv. Misu uvijek vrlo pažljivo slijedila. Propovijed je također pažljivo slušala i ja mislim da bi je ona bila mogla cijelu ispričati«. Kad je slušala propovijed, kaže druga, bila je sva pretvorena u pažnju, a molila se Bogu s tolikim žarom kao da gleda veličinu Božju. Bilo joj je teško kad bi tko pod misom u njezinoj blizini pričao.

Jedna učenica, koja je ju samo od viđenja poznavala priča:

»Kad nije bilo školske sv. Mise išla sam u 10 s. u crkvu sv. Vinka. Tamo sam viđala mnoge učenice koje prisustvuju sv. Misi i među njima i Mariju Bernardi. Neke učenice viših razreda u crkvi su se pozdravljale, pričale i smijale, a Marija je stajala pokraj njih mirno kao neka svetica. Kad bi je koja učenica pozdravila, ona bi joj odvratila pozdrav blagim smiješkom. A učenice koje su se micale i smijale, videći kako je ozbiljna i kako ih gleda malo ljuto, ušutile bi i počele se moliti, odnosno slušati riječ Božju.«

Slična nešto veli o njoj i jedna druga mlađa učenica: »Pobliže je nisam poznavala, ali mi je uvijek upadala u oči ona čednost, bilo na ulici, bilo u školi ili u crkvi. Na sv. Misi, kada bi se okrenula, vidjela bih Mariju sklopljenih ruku, očiju uzdignutih, a neki unutrašnji plamen obasjavao joj je lice.«

»Čista kao ljiljan«.

Kraj svih ovih osobina Marija je ostajala vrlo jednostavna. Daleko od svake jednostranosti i nastranosti, bila je naprotiv vrlo uravnotežena i, kako kaže jedna njezina drugarica, »imala je u svemu mjere«. Zato što je bila pobožna i vodila snažan nutarnji život, nije zanemiravala svojih vanjskih dužnosti. Upravo u svom vjerskom životu ona je nalazila poticaj da bude razborito što svestranija u svojim težnjama.

Zanimljivo je ipak, a i vrlo značajno, da je ona, kraj sve svoje mladosti i velike otvorenosti duha — komu ništa nije izmicalo — umjela zamjećivati zlo, ali ga istodobno s nekom višom inteligentnošću zaobilaziti i izbjegavati.

Ni najmanjeg zla nisu njene drugarice mogle da o njoj reknu.

Nesamo da se iz njezinih usta nije nikad mogla čuti prosta riječ, nego ona je brižno izbjegavala sve nedolične razgovore. Bila je neobično osjetljive savjesti. »Njezina je duša, kaže jedna njezina drugarica, bila čista kao ljiljan i ona se zgražala kad je vidjela tuđi grijeh«. Premda je, kako smo vidjeli, bila prema svakom dobra i ljubezna, nije mogla trpjeti da se pred njom prosto govori. Zbog toga također, njezine su je drugarice vrlo cijenile.

»Najljepše je bilo, veli jedna od njih, što nije voljela da se u njezinoj blizini govore ružne stvari. U takvim prilikama ona bi začepila uši samo da to ne sluša. Jednom prilikom, kad je jedna učenica tako govorila, pogledala je ju upravo s nekim prijekorom i udaljila se«.

Uostalom po svem njezinom vladanju i držanju vidjelo se, kakvim se mislima bavila. G d j e j e b l a g o t v o j e, t a m o j e i s r c e t v o j e«, rekao je Krist. A mi već znamo gdje je bilo srce Marije Bernardi: u školi, među knjigama, među drugaricama, među malom djecom, kod Isusa, u crkvi i u lijepoj prirodi.

Jedna učenica tvrdi, da je ju nekom zgodom upitala: kada ćeš ti Marijo jednom na čajanku, a ona da je odvratila, da na to ni ne misli. »Ne znam šta bi ja tamo radila. Kad imam vremena idem na čist zrak, a inače učim.«

Volila je vrlo glazbu, osobito violinu i pjevanje, i ljepote prirode. Jedna učenica sedmog razreda priča: Kad bi slušala kakvu lijepu melodiju, zatvorila bi oči i prenijela se kao u neki drugi svijet. A kada bi sama pjevala i najobičniju pjesmu svatko bi je rado slušao, jer njezina pjesma kao da nije dolazila iz njezinih usta, nego iz njezinog dobrog i iskrenog srca!

Uživala je i u cvijeću i sva je blažena bila kad je ju jedna drugarica nekom zgodom pozvala da zajedno s pokojnom Albinom nabere ljubica u njezinoj

bašči. Volila je i ptice, koje je uvijek hranila mrvicama na svom prozoru. Sva sila ih je dolazilo da se nahrane iz njezinih ruku i čudnovato: ni plašljivi inače vrapci nisu se je bojali. Kao da je njezina velika blagost i dobrota, što se odražavala na njezinom licu, ulijevala pouzdanje i malim ptičicama te su se i one ćutile sigurnima u njezinoj blizini.

Neizrecivu je sućut imala prema siromacima, koje je darivala kad god je mogla. Mnoge njezine drugarice pripovijedaju, da je više puta, kad ne bi imala novaca uza se, posudila od drugih da može dati siromahu, a to bi onda uvijek najsavjesnije vratila. S istih razloga mnogo je puta, kažu, znala se odreći užine i trpiti da bude gladna; ona nije mogla gledati tuđe bijede.

Sve su njezine misli bile protkane velikim i nesebičnim željama. Zanosila se i oduševljavala uzvišenim idealima, sanjala da postane učiteljicom i da negdje daleko od svijeta, živi i radi za malu dječicu.

Napokon, znak je njene duševne visine i to što je bila stalna u svojim odlukama i obećanjima. Svojoj drugarici i prijateljici iz najranijeg djetinjstva Albini ostala je vjerna i onda kad ih je sudba rastavila. Stalno se s njom dopisivala, a kad su se opet našle u Sarajevu drugovala je s njom sve do njezine smrti.

Kad bi šta obećala to bi držala, dapače i onda kad je svoju riječ dala u času neugodnosti. U četvrtom razredu osnovne škole jednom svega bila je ukorena i odmah je obećala da će se popraviti. Nakon dvije godine sjetila se u razgovoru s učiteljicom toga događaja, zasuzila je i rekla je da je to bilo onda i da se to nikad neće ponoviti. I doista se nije ponavljalo. Kad je odlazila iz Zavoda sv. Vinka obećala je da će uvijek posjećivati svoju nekadanju učiteljicu i toga se držala sve do svoje smrti. Zadnji put bila je kod nje još 7. II. 1937.

Predosjećaj smrti.

Ove brojne vrline neprekidno su se razvijale i ušavršavale i davale Mariji sve potpuniju duhovnu fizionomiju. To se očitovalo i na njenoj vanjštini, koja je iz dana u dan poprimala sve izrazitije značajke.

Uz mali tračak tuge, koji uvijek titra na licima ozbiljnih i dubokih duša, sjala je iz njene pojave vedrina i neka smirena radost. Kao da su joj na ustima uvijek bile one riječi, što ih je nekom zgodom kazala jednoj saučenici: »Ja ništa više ne želim i potpuno sam zadovoljna«. »Bila je vedra kao proljetno nebo«, veli jedna njezina drugarica. Kao da je u duši nosila cio jedan svijet sreće i mira, iz njenih očiju se odrazivala blagost i nevinost dajući njezinoj pojavi neki izraz dostojanstva koji je na svakog djelovao.

S drugaricom na zimskoj šetnji.

Po čitavom njezinom držanju izgledalo je kao da u duši nosi duboku spoznaju da je boravak na zemlji samo priprava za jedan ljepši, uzvišeniji život. Vrlo se zanimala za sve stvari prekogrobnog života i često ispitivala kako će biti u nebu. »Da li ćemo biti kao anđeli kad umremo?« pitala je jednom s velikom radoznalošću. Iz dana u dan se više sprijateljivala s mišlju na smrt. Kad je čula kako u Španiji na tisuće ljudi, žena i djece umire samo zato što su kršćani, zaželila je sama da tamo ode i umre mučeničkom smrću. A ipak, bila je daleko od toga da bi mrzila život! Naprotiv, jako je život volila i veselila mu se svom snagom svoga mladog bića. To se vidjelo po njenoj ljubavi prema drugaricama, po njenom zanimanju za sve manifestacije života, — žao joj je bilo kad bi tko zgazio i najmanjeg kukca, — a osobito po njenom velikom oduševljenju za ljepote prirode.

Kad je lanjskih velikih praznika bila na moru bila je silno sretna. No kad je odlazila neutješno je plakala za lijepom pučinom sluteći možda je njezine oči nikad više neće gledati. U svom službenom (naime školskom) dnevniku opisuje dirljivim riječima taj rastanak:

»18. august 1936. Najzad je došao dan odlaska. Probudila sam se u šest sati, te pošto sam probudila i rodicu pošla sam s njom da zadnji put još bar malo razgledam Korčulu. Prvo sam otišla na Most Geričića, zatim na Obalu gdje sam se zadržala do sedam sati. Tu sam na Obali zahvatila u bočicu malo mora, kojeg sam ponijela sobom u Sarajevo. Uto su na Obalu došle i mama i sestra u pratnji velikog društva. Skoro svi rođaci i znanci, a kojih ima vrlo mnogo, pošto su mi i mama i tata rodom iz Korčule, došli su da nas isprate. Već je brod prišao Obali i mi smo se počeli opraštati. Dok su se svi ostali smijali, mene su suze gušile, te se nisam mogla sa svima ni da

oprostim. Popevši se na lađu izgledalo mi je da mi se nešto tako drago otkida od srca, a pogotovu kad se brod počeo da odmiče od Obale. Ja sam plakala kao da se više nikada neću vratiti na more. Plakala sam tako da su se svi putnici čudili mi kako mogu tako da plačem.«

Nažalost, slutnje su se dobre Marije obistinile.

Pri povratku u Sarajevo sve joj je izgledalo čudno :pusto i prazno. Školska je godina istina počela za nju kao obično i ni po čemu se nije moglo zaključiti da će to biti posljednja za nju. Bila se vrlo oporavila i ojačala te je većim žarom nastavila rad u školi i među drugaricama. Upisala se bila i u križarice i redovito posjećivala sastanke.

Smrt.

Došla je zima. Promjenljiva i varava kakva u Sarajevu zna biti. Marija se početkom ili polovicom januara jače prehladila i morala zbog tog više dana ostati kod kuće. Nije bilo ništa opasna, samo malo jača gripa. Kad je ustala bila je ipak prilično slaba. Pošla je u školu prije nego je posvema ozdravila. No pomalo se ipak oporavljala. Međutim, početkom februara umre njezina najmilija drugarica Albina Šunjić. Marije se njezina smrt duboko kosnula. Podnosila je to ljudski i kršćanski, ali je uza sve to bila vrlo tužna. Govorila je drugarici s kojom je išla kupovati vijenac za pokojnu Albinu, »da se više puta nešto zamisli i da dođe do zaključka da je čovjek skoro ništa, danas je, sutra nije i da je samo šaka praha« i »kako ne bi volila umrijeti a da se prije ne pričesti«.

Albinin sprovod bio je u četvrtak 11. II. po podne. Trebala je biti prevezena vlakom u Mostar. Marija je bila sva uzbuđena. Nije se osvrtala na svoju još djelomičnu slabost i naglu studen koja je nastupila.

šetala je po peronu sva uplakana nepazeći na hladni sjevernjak što je duvao. Došla je kući sva protrnula od zime, ali nije ništa govorila.

Sutradan u petak, premda potpuno slaba već i klonula, nadvladala se i otišla u školu. Kad je došla kući morala je leći. Gorila je od vrućine. Toplomjer je pokazivao preko 40°. Liječnik je pronašao jaku upalu pluća. Vijest o tome pronijela se odmah u školi. Bojazan je obuzela sve njezine drugarice, a osobito one koje su je izbližeg poznavale. Saopćile su to kateheti i on ju je posjetio 16. II. u veče. Bila je u neprekidnoj vatri, ali posve pri sebi. Strpljivo je podnosila svoju tešku bolest i gotovo nepomično ležala. Trudila se dapače da bude vesela i kad nije više mogla da se usnama smije, očima je pokazivala svoju radost. Bila je sretna što je »velečasni« došao i smatrala to osobitom čašću.

Kad je kateheta vidio da je stanje vrlo teško, upitao je ju: — Marijo, da li bi se radovala da Ti donesem dragog Isusa?

— O dete, velečasni! dete! rekla je vrlo uzbuđena. Kad je hateheta odlazio, pitala je:

— A kad ću se ispovijediti i trebam li se ispovijediti kad nemam smrtnog grijeha?

— Sve ćemo to urediti! rekao je kateheta.

Noć je bila teška. Zbog velike vrućine bila je u neprekidnoj besanici i teškim mukama. Tisuće nemirnih snova jurilo je razigranom dječijom maštom i ona — iznenađena time — pitala je ujutro smije li primiti dragog Isusa. Ali kad joj je kateheta objasnio da je to sve bilo u vrućici i bunilu posve se smirila. Ispovijedila se — iako nije trebala — izvaredno skrušeno. Kad je primala Isusa u bijeloj hostiji pobožno je sklopila ruke i poput kakva anđela drhtala od sreće. Roditelji su jedva suzdržavali suze gledajući svoje dijete kako nakon tolikih muka tako

lijepo i ushićeno prima Spasitelja. Usta su međutim Marijina bila posve suha i hostija je zastala. Protrnula je misleći: šta će sad? Objasnilo joj se da u ovakoj zgodi smije uzeti nešto i to je onda mirno uzela.

— Jesi li Marijo sad sretna? upitao je ju na polasku kateheta.

— Jesam, jako sam sretna. A kada ćete mi, velečasni, opet donijeti Isusa, kada ćete doći?

Kateheta je šutio.

— Kada ćete doći? opetovala je.

— Doći ću...

— Recite kad!

— Ne znam, možda sutra.

Sutra je kateheta zbilja došao, ali ne više živoj nego umrloj Mariji. Malo po njegovu odlasku Marija je počela gubiti prisebnost i sve više zapadati i agoniju. Mladi njezin život, koji je ona svijesno bila spremna položiti za vjeru, sad se u poslusvjesnom stanju — kao svaki život pred blizinom smrti — počeo da otimlje i trza. Zdravi njezin organizam nije htio da podlegne, i kako je živjela najviše za školu i svoje drugarice, instinktivno se hvatala za razne događaje iz škole, nabrajala doživljaje sa svojim saučenicama i nastavnicama. Ali sve je to bilo uzalud. Smrt se približavala velikim koracima.

Posljednji njezini časovi bili su vrlo bolni, slični časovima nekih velikih duša. U najvećim mukama govorila je: Isuse, Ti si tako dobar! Zašto me tako iskušavaš? A onda, misleći na Crkvu i kao da dobacuje nekim nevidljivim posjetiocima, više puta je uporno ponavljala riječi: Ni vrata paklena neće je nadvladati! Neće, neće, neće!

U četvrtak oko 11 sati (tjedan dana iza sprovoda njezine drugarice Albine) njezina borba bila je završena. Po sata kasnije, smirena i klonula, kao ma-

la ptičica, Marija je jedanput, dvaput otvorila svoja dječija usta i ispustila dušu.

Sprovod i posmrtno štovanje.

Rapta est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.2)

Nagla i neočekivana smrt Marije izazvala je veliko iznenađenje i duboku žalost među svima koji su je poznavali. Proplakale su za njom sve drugarice bez razlike vjere, a i nastavnice koje su je poznavale. Nehinjeno i duboko tugovale su sve za njom, i premda djevojčice razmjerno lako plaču, vidjelo se da ovaj put žalost izvire iz dna srdaca. Kao ni kod koga prijašnjeg smrtnog slučaja, kroz dva dana bez prestanka gotovo, plakale su drugarice za njom.

Da ta tuga nije imala ništa površna i namještena vidjelo se i sutradan na sprovodu. Uz brojnu publiku znanaca Marijinih roditelja i njezinih bile su prisutne nastavnice i učenice gotovo svih razreda ženske gimnazije. Brojni vijenci i cvijeće resili su njezin odar. Na grobu se od nje oprostila njezina saučenica M. Bursać, koja je u ime svoje i svojih drugarica s nekoliko dirljivih riječi rekla šta im je Marija bila i koga su u njoj izgubili. Pred vratima starog groblja njezin je kateheta rekao:

»Nije možda čest običaj da nastavnik govori nad grobom svoga učenika, a ipak čini mi se, da bi danas zatajio nešto od sama sebe, kad pred odrom ove naše najbolje učenice ne bih rekao nekoliko riječi. Jer ako je pravo da živim svojim đacima dajemo pohvale kad ih zaslužе, koliko više treba da odamo priznanje ovoj učenici, koja je bila uzor-dijete svojim vladanjem i svojim učenjem.

2) Oteta je, da zloća ne izmijeni uma njezina, ili da obmana ne prevari duha njezina.

Marija Bernardi bila je po jednoglasnom priznanju svih njezinih nastavnica i nastavnika tip idealne učenice: otvorene, inteligentne, pristupačne nauci i dobroj riječi kao malo tko. Učenice, koja je upravo u najvećoj mjeri posjedovala osobine učenika, onu »docibilitas« kako su stari govorili, a u isto doba učenice tako skromne i povučene, uslužne i dobre, da je na sve činila dojam jedne neobično profinjene i otmene duše.

Slušala je u školi s toliko pažnje da smo joj se čudili, i učila tako precizno da je njezina točnost u odgovorima postajala za nastavnika, koji bi je slušao pravi jedan užitak. Bilo je pravo veselje slušati je kako odgovara. Govorila je s toliko uvjerenja i pouzdanja u nauku, koju smo joj pružali, da je čovjek pred njom i zbog nje ćutio se potaknutim da uvijek jače misli na moralnu obavezu da što bolje i što savršenije treba predavati. Čudit će možda ovo koga, ali tako je doista bilo. I ako je istina ono što je rekao veliki suvremeni pedagog, da mi kadgod svojim đacima dugujemo isto toliko koliko oni nama, onda je to zbilja bio slučaj s Marijom Bernardi.

U njenoj duši kao da je buktio neki plamen inteligencije i zanosa, koji je silio čovjeka, ne velim da ne bude vulgaran, te napasti nastavnici baš nemaju, nego da ne bude ni prosječan. Plamen duha i inteligencije koji je sve oko sebe pozivao da bukti jednakim žarom, i koji kao da nikad nije dao, da riječi, što su se pred njom govorile budu prosječne ili tek približno točne.

A kraj sve svoje inteligentnosti bila je tako skromna i tako poslušna, da će primjer njene školske revnosti i mara, kao i njene spremnosti kojom se odazivala svim svojim dužnostima ostati zadugo još kao svijetao trak među njezinim drugaricama. Nije znala šta znači ne naučiti zadaće, i najveća muka bila

joj je ne doći u školu zbog bolesti. Pa još i onda, kad se razbolila, kad je silhueta smrti približila joj se da je pograbi, ona je junački zatajila svoju bolest i otišla u školu. Kao mali heroj bila je. I zadnji čin prema roditeljima bio je čin poslušnosti. Kad je pred tjedan dana došla kući sa sprovoda svoje mile drugarice s već teškom prehladom o kojoj tada nitko osim nje nije ništa slutio našla je na jednom papiru napisanu želju svojih roditelja da nešto priredi, dok oni ne dođu. Svejedno što je bila sva protrnula i slaba, ona je tu želju izvršila. Šutke, mirno i s hrabrošću.

Uz samrtnu postelju najvećeg Grka starog vijeka, Perikla, stajali su odlični ljudi i spominjali njegova slavna djela. Periklo im reče: sve ste izbrojili, a niste spomenuli što je najvažnije, a to je da nitko nikada radi mene nije zaplakao.

Nastavnici i drugarice male Marije Bernardi mogli bi za nju nešto slična i još puno više reći. Ne samo da zbog nje za života njena nitko nikad nije zaplakao, nego je bila trajna radost svoga razreda, svojih drugarica i svojih nastavnika. S tolikom delikatnošću duše pazila je da nikad nikoga ne povrijedi i da ne bude uzrok ma čijoj žalosti, da su nastavnice za nju govorile: ona je savršena.

Da, bila je savršena. Jer ako je, kao što netko reče, savršenost na zemlji u tom da trajno za savršenošću težimo, onda je ju Marija Bernardi zbilja bila ostvarila. Trajno je napredovala pred našim očima, i kad sam prekjučer došao da je pričestim, izgledala mi je kao da je na vrhuncu svoga života. Ona je s neizrecivim počitanjem i drhtajem anđela primila svoga Boga. Oko usana joj je titrao smiješak sreće, onaj isti smiješak što ga kao da i sad nosi na svom blijedom licu. Smiješak, koji kao da kroz bol i smrt poziva na hrabrost i koji nam govori, da kao i ona prođemo savršeni stazama života!«

*

I doista po Marijinoj smrti kao da je neki novi duh zavladao među njezinim drugaricama i kod osoba koje su je bolje poznavale. Mnoge su od njezinih drugarica prikazale za nju jednu sv. Pričest i sve su bez razlike za nju molile. Neke su dapače neposredno iza smrti počele da se njoj mole. Kad nas je pomagala na zemlji, dok je bila među nama, zar bi mogla da nas zaboravi sad? kažu one. Pa sve i sjećajući se je u svojim molitvama — jer su Božji putevi nedokučivi — one joj se utječu u svojim školskim i drugim brigama i čvrsto vjeruju da ih ona pomaže. U jednom barem dosad slučaju njezino zauzimanje izgleda posve očito.

Svakako u srcima onih koji su je poznavali, a osobito učenica ženske gimnazije Marija nije kao uspomena koja blijedi. Sjećanje na njezina dobra djela, na njezinu junačku požrtvovnost, njezinu veliku savjesnost u vršenju svih dužnosti napunjaju i dalje čuđenjem i udivljenjem sve koji su je poznavali. Svatko se pita: *šta bi uistinu jednom djetetu više trebalo pa da ga se smatra savršenim?* Jedan je papa rekao da je spreman proglasiti svetim redovnika, koji bi sve svoje dužnosti potpuno točno i savjesno vršio. A zar Marija — kao dijete i kao učenica — nije to ostvarila? I u savjesnosti i u dobroti i u svom vjerskom životu bila je tako svršena, da ni najbliža njezina okolina — u kojoj, po Kristovim riječma, ni prorok nije u časti[3]) — nije imala šta da joj prigovori. Nakon smrti nije se u tom pogledu ništa promijenilo. S jednakim zanosom i oduševljenjem saučenice se je stalno sjećaju, govore o njoj i traže načina kako da joj iskažu svoje štovanje. Često

---

[3]) (Mt. XIII., 57.). »Nije prorok bez časti osim u svom zavičaju i u kući svojoj.« Zašto? Zato jer blizina i svagdanjost uklanja distancije koje su potrebne da čovjek pravo sudi. »Zar nije ovo tesarov sin? ... I sablažnjivali su se o njega«.

donose cvijeća na njezin grob, zastajkuju pred njim i kao da oklijevajući govore: treba li se moliti njoj ili za nju?

Kad imam vremena, i ja odem tamo.

Na grobu cvatu potočnice, — nježno svijetloplavo cvijeće koga su Nijemci nazvali »*Vergissmeinnicht*« — »*Nezaboravime*«. I uvijek se pitam: zašto je ono tu: da li zato da mi nje ne zaboravimo, ili možda da ispred nas njoj govori: sjećaj nas se u nebeskoj domovini?

Drugarice na grobu.